

KUTSAL KİTAPLARDAKİ YASAK AĞAÇ HİKÂYESİNİN
GÖRECE YENİ BİR VERSİYONU ÜZERİNE
ON A RELATIVELY NEW VERSION OF THE FORBIDDEN
TREE STORY IN HOLY BOOKS

ÖZKAN DAŞDEMİR

Doç. Dr., Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü
Assoc. Prof. Dr., Erzincan Binali Yıldırım University, Faculty of Arts and Sciences, Department of Turkish

Language and Literature

odasdemir@erzincan.edu.tr

 <https://orcid.org/0000-0002-4308-3710>

Atıf / Citation

Daşdemir, Ö. 2020. "Kutsal Kitaplardaki Yasak Ağaç Hikâyesinin Görece Yeni Bir Versiyonu Üzerine". *Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi- Journal of Turkish Researches Institute*. 69, (Eylül-September 2020). 329-338

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü-*Article Types* : Araştırma Makalesi-Research Article
Geliş Tarihi-*Received Date* : 20.02.2020
Kabul Tarihi-*Accepted Date* : 27.06.2020
Yayın Tarihi- *Date Published* : 30.09.2020
 : <http://dx.doi.org/10.14222/Turkiyat4359>

İntihal / Plagiarism

This article was checked by *iThenticate* programında bu makale taranmıştır.

Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi- *Journal of Turkish Researches Institute*

TAED-69, Eylül – September 2020 Erzurum. ISSN 1300-9052 e-ISSN 2717-6851

www.turkiyatjournal.com

<http://dergipark.gov.tr/ataunitaed>

KUTSAL KİTAPLARDAKİ YASAK AĞAÇ HİKÂYESİNİN
GÖRECE YENİ BİR VERSİYONU ÜZERİNE
ON A RELATIVELY NEW VERSION OF THE FORBIDDEN
TREE STORY IN HOLY BOOKS

ÖZKAN DAŞDEMİR

Öz

Âdem ile Havva'nın cennette tattıkları yasak ağacın hikâyesi Tevrat ve Kur'an'da çeşitli benzerlik ve farklılıklarla kayıtlıdır. Kur'an'a göre, Âdem ve eşinin yeryüzüne indirilmeleri, Allah'ın yasakladığı ancak şeytanın kandırması sonucu tattıkları bir ağaç (meyvesi) nedeniyle dir. Tevrat versiyonunda ise yılan, kadını ayartan olarak takdim edilmiştir. Yılanın kandırdığı kadın bu yasak meyveden hem kendi yemiş hem de erkeğe yedirmiştir. Hikâyenin sonunda yılan, kadın ve erkek cezalandırılmıştır. Tevrat ve Kur'an'daki yasak ağaç hikâyesinin görece yeni bir versiyonu Nil nehrinin kaynağını arama yolunda çeşitli maceralara atılan şehzadenin başından geçen bir olayda işlenmiştir. Anlatıda, Kur'an versiyonuna paralellikler bulunmakla birlikte, her iki eski versiyonda (Tevrat ve Kur'an'da) çıkış noktası olan yaratılış motifi burada yerini esrarengiz bir yolculuğa bırakmıştır. Bu yazıda, Kur'an ve Tevrat'ta kayıtlı "yasak ağaç" hikâyesinin görece yeni bir versiyonu tanıtılacak, söz konusu anlatının bu bağlamda kutsal kitaplarla ilişkileri üzerinde durulacaktır. Böylece arkaik anlatıların günümüze uzanan izlekleri ve anlatılardaki motiflerin sürekliliği ile ilgili bir düşünce biçimi oluşturulmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Âdem ile Havva, yasak ağaç, Nil nehri, elma, üzüm.

Abstract

The story of the forbidden tree tasted by Adam and Eve in paradise is recorded in the Torah and the Qur'an with various similarities and differences. According to the Qur'an, the fall of Adam and his wife to the earth is due to a tree (fruit) that Allah forbids but was tasted by them by the devil's deceit. In the Torah version, the snake was presented as the tempter of the woman. The woman deceived by the snake ate from the forbidden fruit both herself and had the man eat it as well. At the end of the story, the snake, the man and the woman were punished. A relatively new version of the forbidden tree story in the Torah and the Qur'an was covered in an incident experienced by a prince who embarked on various adventures in search of the source of Nile River. In the narrative, although there are parallels to the version of the Qur'an, the motif of creation, which is the starting point in both old versions (Torah and Qur'an), was replaced by a mysterious journey. In this paper, a relatively new version of the "forbidden tree" story recorded in the Qur'an and the Torah will be introduced, and in this context, the relationship of the narrative in question with the holy books will be emphasized. Thus, a way of thinking about the trends of the archaic narratives tracing to these days and the continuity of the motifs in the narratives will be attempted to be formed.

Key Words: Adam and Eve, forbidden tree, Nile River, apple, grape

Structured Abstract

According to Muslims, Adam (prophet) and his wife (Eve) are the first people. Adam is also the first prophet. The fact that Adam and his wife were brought down to earth is due to a tree that Allah forbids but they tasted as a result of the deceit of the Devil. The people who were brought down to earth as enemies to each other will live there for a while and die, and will be removed from there again. The Devil, in his deceit, tries to seduce people from the tree that will lead them to eternity with the claim and accusation that Allah has forbidden them. Elsewhere in the Quran, the relationship between the forbidden tree and immortality is expressed in the deceit of the Devil.

The commentators have made different comments on what the forbidden tree is. Some commentators have said that this object is the tree of science, that is, the tree of knowing good and evil or the tree of eternity. On the other hand, wheat is the most mentioned plant in the subject of forbidden trees.

An older version of the forbidden tree story is recorded in the Torah. There are similarities and differences in both versions of the story. In the Torah version, the snake is presented as the seducer of women. The woman deceived by the snake ate the forbidden fruit and made the man eat it. At the end of the story, the snake, the woman and the man were punished.

A relatively new version of the story of the forbidden tree in the Torah and the Qur'an was depicted in an incident that happened to the prince who went on various adventures in search of the source of the Nile. Stories about interesting events that happened to the hero who searched for the source of the Nile are quite common. The manuscript including the version subject to this study is registered at Istanbul Millet Library Ali Emiri Collection at 34Ae Roman 148 archive number.

Being one of the important cultural centers of the ancient world, Egypt owes this value to the Nile River to a great extent. The belief that the source of the river is in heaven is quite common in the imaginations about the Nile. The hero of the story witnessed many weird and strange things on the way to search for the source of the Nile. The prince meets an ascetic on his adventurous journey. The ascetic gives him some information about his journey. This part of the text is a new version of the forbidden tree story.

Although there are parallels to the version of the Qur'an in the narrative, the creation motif, which is the starting point in both old versions (Torah and the Quran) left its place to a mysterious journey here. In older versions, the entities that were the addressee of the forbidden tree were presented as prototypes of their kind. Although the first human (Adam) and his wife (Eve) are common characters; the "snake" in the Torah and the "Devil" in the Quran is the subject of the first lie and deception. According to the Quran, the man and the woman who tasted the forbidden tree as a result of the temptation of the Devil wanted to be forgiven for what they had done, and Allah sent them down to earth where they would live there for a while and die. Being mortal may have been given to the human as a punishment after breaking this prohibition. The form of punishment is explained in the Torah with a series of etymology. The snake tempting the woman will crawl on its belly; the woman who leads her man to crime will suffer painful labor pains and the man who acts on the woman's advice will be laboriously blessed with the earth and will return to the earth again.

In both versions, some explicit or implicit information is given about the forbidden tree making man mortal. In the new version, it is a bird that takes the prince to the land of paradise. This bird must be the phoenix we encounter in fairy tales. The prince, startled by its grandeur, clings to the bird's foot, and the bird seizes him, takes him to a strange land, and leaves him. While the prince is walking around here, he sees a red golden dome. A voice warns the prince, because it is heaven. It is also the source of the Nile. The prince, who is not allowed to enter, is shown a bunch of "grapes" from the Uçmak fruits. It is said that he should eat three kinds of grapes in green, white and red colors, so that he will stay alive until Doomsday and he will not need the blessings of the world. The prince, who has eaten the grapes, clings to the bird's foot again and descends to the earth. Here he encounters a sage. After telling him what happened, the sage offers him an unprecedented "apple". When the prince eats the apple, the grapes he ate before disappear from his throat and disappear in the sky. The sage, who tricks the prince and makes him eat the apple, disappears, saying that he is the one who tricked Adam out of Uçmak.

In this article, among these common stories, a new version of the "forbidden tree" story recorded in the Quran and the Torah was introduced, and the relations of the narrative in question with the holy books were discussed in this context. Thus, a way of thinking about the extant archaic narratives and the continuity of the motifs in the narratives has been tried to be formed. In this narrative, which can be considered as a relatively new version of the story of the forbidden tree in the Torah and the Quran, the prevalence of beliefs that the tree (or fruit) that is tasted with the temptation of the Devil is "apple" is confirmed. It is also noteworthy that in the story, the grape is presented as a fruit of heaven that brings eternity, while the apple is a fruit that brings death. As mentioned in the fairy tales about witches who poisoned or killed heroes by deceiving them with beautiful-looking apples, today "candy apple" must be symbolized as the deception archetype of the common subconscious. As a common belief among the people, the object of the Devil's deception is related to mortality, for example, in the Alevi-Bektaşî tradition, it appears in the stories and legends told in connection with the martyrdom of His Holiness Hüseyin and the deaths of other great personalities. Although the "apple" motif appears in Turkish folk narratives with its function in having children, it is seen that apple is related to death and mortality in some narratives and folk beliefs.

Giriş

Dünya kültür tarihinde “yayılma” (difüzyon) yoluyla çeşitlenen anlatıların önemli bir bölümünü kutsal kitaplarda kayıtlı olan kıssalar oluşturur. Özellikle *Tevrat* ve *Kur’an* kıssalarının çoğunlukla ortak motifler barındırdığı, *Tevrat*’ta kayıtlı kıssaların *Kur’an*’daki kıssalara göre daha detaylı öykülediği görülmektedir.

Bu yazıda; söz konusu ortak kıssalardan, *Kur’an* ve *Tevrat*’ta kayıtlı “yasak ağaç” hikâyesinin yeni bir versiyonu tanıtılacak, söz konusu anlatının bu bağlamda kutsal kitaplarla ilişkileri üzerinde durulacaktır. Böylece arkaik anlatıların günümüze uzanan izlekleri ve anlatılardaki motiflerin sürekliliği ile ilgili bir düşünce biçimi oluşturulmaya çalışılacaktır.

Kutsal Kitaplarda Yasak Ağaç

Müslümanlara göre Âdem (peygamber) ve eşi (Havva) ilk insanlardır. Âdem aynı zamanda ilk peygamberdir. *Kur’an*’daki insanın yaratılışı kıssasını üç safhada ele almak mümkündür. Bunlardan ilki, “insanın yaratılışı ve meleklerin secdesi”; ikinci safha, “İblis’in büyülenip lanetlenmesi”; son safha ise “*Cennet’e yerleştirilen Âdem ve eşinin şeytanın kandırmasıyla yasak meyveden yemeleri ve yeryüzüne inmeleri*” (Gürkan 2003: 13). Bu yazının konusunu içeren üçüncü safha *Kur’an*’da şu şekilde geçmektedir:

Ve (sen de) “Ey Âdem! Mesken tut o cenneti eşinle de ikiniz dilediğiniz yerden yeyin ve fakat şu ağaca yaklaşıp da zâlimlerden olmayın.” Derken şeytan bunlara kendilerinden örtülmüş olan çirkin yerlerini açmak için ikisine de vesvese verdi ve “Sizi Rabbiniz, başka bir şey için değil, sırf (ondan yerseniz) melek olacağınız veya sonsuza dek (hayatta) kalanlardan olacağınız için bu ağaçtan yasakladı. Ve kesinlikle ben sizin hayrınızı isteyenlerdenim.” diye ikisine de yemin etti. Böylece kandırarak ikisini de sarkırdı/sarkıttı, (paklık konumlarından ağaç yeme konumuna düşürdü). Bundan dolayı ne zaman o ağacı tattılar, ikisine de çirkin yerleri açılıverdi ve başladılar cennet yapraklarından üzerlerini üst üste yamamaya... Rableri de kendilerine şöyle seslendi: “Ben sizi bu ağaçtan yasaklamadım mı? Ve size ‘Haberiniz olsun bu şeytan açık bir düşmandır size!..’ demedim mi?” Dediler ki, “Ey Rabbimiz! Kendimize zulmettik; eğer sen bizi bağışlamaz, merhamet buyurmazsan, kuşku yok ki zarara uğrayanlardan oluruz.” Allah Teâlâ buyurdu ki “İniniz birbirinize düşman olarak... Size bir zamana kadar yeryüzünde bir karargâh tutmak ve bir nasip almak kaderdir.” (Yine) buyurdu ki, “Orada yaşayacaksınız ve orada öleceksiniz ve oradan çıkarılacaksınız.”

(*Kur’an*: 7/19-25).

Görüldüğü gibi Âdem ve eşinin yeryüzüne indirilmeleri, Allah’ın yasakladığı ancak şeytanın kandırması sonucu tattıkları bir ağaç nedeniyledir. Birbirlerine düşman olarak yeryüzüne indirilen insanlar bir süre orada yaşayıp öldükten sonra tekrar oradan çıkarılacaktır. Şeytan, kandırmacasında insanı sonsuzluğa ulaştıracak ağaçtan Allah’ın onları menettiği iddiası ve isnadıyla ayartmaya çalışmaktadır. *Kur’an*’da başka bir yerde yasak ağaç ve ölümsüzlük ilişkisi şeytanın kandırmacasıyla şöyle ifade edilmektedir:

Derken şeytan ona vesvese verdi, “Ey Âdem! Sana, ölümsüzlük ağacına ve tükenmeyen mülke kılavuzluk yapayım mı?” dedi. Bunun üzerine ikisi de o

ağaçtan yediler, derhal kendilerine kötü yerleri açılıverdi ve üzerlerine cennet yaprağından yamamaya başladılar. Ve Âdem Rabbine başkaldırdı da şaşkın düştü.

(Kur'an: 20/120-121).

Yasaklanan ağacın ne olduğu konusunda müfessirler değişik yorumlar ortaya koymuştur. Bazı müfessirler bu nesnenin ilim ağacı yani hayrı ve şerri bilme ağacı veya ebedilik ağacı olduğunu söylemişlerdir. Diğer yandan yasak ağaç konusunda buğday en çok zikredilen bitki olma özelliğini taşımaktadır. Bazıları da bu nesnenin meyve cinsinden bir ağaç olduğu konusunda ısrar etmiş ve bu meyvelerin başında incir, üzüm ve hurma sayılmıştır (Kahraman 2013: 199).

Tevrat'ın İbraniceden Latinceye yapılan bir çevirisinden kaynaklanan bir inanışa göre, Âdem ile Havva'nın cennette yediği yasak meyve, elmadır (Aydar 2006: 104). İsrâiliyyât kaynaklı bu inanış, Müslümanların yasak meyve ile ilgili tasavvurlarını da etkilemiştir. Müfessirlerin çeşitli görüşler öne sürdüğü yasak ağaç veya meyvenin, halk arasında yaygın olarak elma/ağacı olduğu kabul edilse de tefsirde bu bilgiye pek yer verilmemektedir (Kahraman 2013: 200). Cennetteki yasak meyvenin elma olduğu yönündeki düşünceler, kökeninde mitik tasavvurların yer aldığı İsrâilî düşünce sisteminin bir ürünüdür; zira değişik milletlerin söylencelerinde elma yaygın bir motif olarak kullanılmaktadır.

Yasak ağaç hikâyesinin daha eski bir versiyonu *Tevrat*'ta şöyle kayıtlıdır:

Ve Rab Allah 'ın¹ yaptığı bütün kır hayvanlarının en hilekârı olan yilandı. Ve kadına dedi: "Gerçek, Allah: Bahçenin hiçbir ağacından yemeyeceksiniz dedi mi?" Ve kadın yılanı dedi: "Bahçenin ağaçlarının meyvesinden yiyebiliriz; fakat bahçenin ortasında olan ağacın meyvesi hakkında Allah: 'Ondan yemeyin ve ona dokunmayın ki, ölmeyesiniz.' dedi." Ve yılan kadına dedi: "Katiyen ölmezsiniz; çünkü Allah bilir ki, ondan yediğiniz gün, o vakit gözleriniz açılacak ve iyiyi ve kötüyü bilerek Allah gibi olacaksınız." Ve kadın gördü ki, ağaç yemek için iyi ve gözlere hoş ve anlayışlı kılmak için arzu olunur bir ağaçtı ve onun meyvesinden aldı ve yedi ve kendisiyle beraber kocasına da verdi, o da yedi. İkisinin de gözleri açıldı ve kendilerinin çıplak olduklarını bildiler ve incir yaprakları dikip kendilerine önlükler yaptılar.

(Tekvin: 3/1-7)

Hikâyenin her iki versiyonunda benzerlikler ve farklılıklar bulunmaktadır. *Tevrat* versiyonunda yılan, kadını ayartan olarak takdim edilmiştir. Yılanın kandırdığı kadın ise yasak meyveden hem kendi yemiş hem de erkeğe yedirmiştir. Hikâyenin sonunda yılan, kadın ve erkek cezalandırılmıştır.

Nil Nehrini Arayan Şehzadenin Hikâyesi

Tevrat ve *Kur'an*'daki yasak ağaç hikâyesinin görece yeni bir versiyonu Nil nehrinin kaynağını arama yolunda çeşitli maceralara atılan şehzadenin başından geçen bir olayda işlenmiştir. Nil nehrinin kaynağını arayan kahramanın başından geçen ilginç olayların anlatıldığı hikâyeler oldukça yaygındır. Bu çalışmaya konu olan versiyonun içinde yer aldığı

¹ Alıntı yapılan kitapta "Allah" olarak yazılmıştır (Kitabı Mukaddes 2000).

yazma metin İstanbul Millet Kütüphanesi Ali Emiri Koleksiyonu 34Ae Roman 148 arşiv numarasında kayıtlıdır. Nesih yazı ile kaleme alınmış olan metin, katalogda *Süleyman Aleyhisselam Hikâyesi* olarak kayıtlıdır. Yazma eserin herhangi bir yerinde böyle bir kayda rastlanmamıştır. Anonim olan hikâye 19 yapraklı hacimsiz bir eserdir. Yazmanın tarihi 23 Rebiyülahir 1035 (22 Ocak 1626 Perşembe) olarak kayıtlıdır.

Söz konusu metinde çerçeve vaka, kaza ve kadere inanmayan Simurg'un Süleyman Peygamber tarafından cezalandırılmasıdır. Hüthütün başına gelen bir kazadan dolayı yerinde olmadığı gerekçesiyle Hz. Süleyman'dan özür dilemesi üzerine, Simurg kaza ve kadere inanmadığını ifade eder. Hz. Süleyman ile iddialaşan Simurg, kaderleri birbirlerine yazılmış olan maşrik padişahının oğluya mağrip padişahının kızının ortak kaderini bozmak için kızı, bilinmeyen bir yere götürür. Bir süre sonra çocuklar büyür. Maşrik padişahının oğlu dünyanın faniliğini görerek ilim ve hüner sahibi olmak ve dünyanın bilinmezlerini keşfetmek için babasından izin alarak yola çıkar. Bu yolculukta melikzadenin başından türlü maceralar geçer. Burada maşrik padişahının oğlunun başından geçen maceralar *Binbir Gece Masalları*'nı anımsatan zincirleme hikâyelerle süslenerek işlenmiştir.

Çalışmaya konu olan şehzade hikâyesinin motif sırası şöyledir:

Şehzade hac ibadetini yerine getirdikten sonra ilim için Mısır'a gider, burada gördüğü Nil nehrinin kaynağını aramaya koyulur.

Hz. Süleyman'ın halifesi Halil'in yanına gider, bir müddet onun hizmetinde bulunur; Halil'in verdiği Uçmak yemişlerini yiyince kuşdilini ve diğer hayvanların dilini öğrenir.

Bir şehre varır; şehirdeki ağaçların sırrını öğrenmek isteyen padişahın merakını giderir, tekrar yoluna devam eder.

Başka bir şehirde bir ahiye misafir olur. Burada ahinin eşeği ve öküzü arasında geçen konuşmayı ahiye anlatır.²

Şehzade tekrar yola çıkar, yolda bir pire rastlar; başından geçenleri ona anlatır. Pir, şehzadeye Nil kenarında büyük bir kuş olduğunu söyler; şehzade kuşu bulur, kuşun üzerinde Uçmak'a benzer bir yere varır.

Deniz kenarında bir gemiye binerek ilerler, deniz ortasında fırtına çıkar, yedi gün sonra gemi karaya vurur.³

Şehzade bir ağacın dibinde oturur; ağaçtaki kızın aksini akarsuda görür, ilk görüşte kıza âşık olur.

Şehzade ile kız kuşdilince konuşurlar. Şehzade bir derinin içine gizlenir, Simurg gidince deriden çıkar, kız ile oğlan zevküsefa ederler.

Bir süre sonra kız hamile kalır; yel ve periler bu haberi Hz. Süleyman'a iletirler.

Antik dünyanın önemli kültür merkezlerinden olan Mısır, bu değerini büyük ölçüde Nil nehrine borçludur. Nil ile ilgili tasavvurlarda nehrin kaynağının cennette olduğu inancı oldukça yaygındır. Hikâye kahramanı, Nil nehrinin kaynağını arama yolunda birçok acayip

² Hikâyenin bu epizodu *Binbir Gece Masalları* kaynaklıdır (Bk. Mardrus 2012: 55-59).

³ Mısır konulu hikâyelerde "denizde çıkan fırtına sonucu kahramanın acayip diyarlara gitmesi" motifinin en eski örneği, Mısır'da I. Amenemhet'in hükümranlığı (M.Ö. 2000-1970) sırasındaki On İkinci Hanedanlık'tan geldiği sanılan bir metinde kayıtlıdır (Bk. Bratton 1995: 81-83).

ve garipliğe tanık olmuştur. Şehzade maceralı yolculuğu esnasında bir zahitle karşılaşır. Zahit ona yolculuğu hakkında bazı bilgiler verir. Metnin bu bölümü yasak ağaç hikâyesinin yeni bir versiyonudur.

Çün zâhid bu sıfatları ve bu nişânları melik-zâdeye bildürdi, ol dahı salıvirdügi nişanca gitti, ol kuşa irişdi. Ardından bakardı, önün göremezdi. Çünkü ol kuşa irişdüm,⁴ heybeti benim üzerüme düşdi, korkdum. Velikin Tañrı 'ya tevekkül eyledüm, ilerü yürüdüm. Ol kuşuñ berk ayağına yapışdum. Ol kuş beni götürdi, havâ yüzine çıkardı. Şol kadar çıkdı kim, yiryüzi bir kalkan kadarı görinürdi. Girü arkun arkun indi, bir yazıda kondı. Ben dahı elümi kodum, bir zamân beyhüd olmuşın. Bir zamândan soñra durugeldüm, ol şeyh nişân virdüğinden yaña gıtdüm ol demür yirlere irişdüm, gördüm, dağ taşı ve ağaçları hep demürden idi. Ol makâmdan geçdüm, ol bakır yire irişdüm. Bu dahı hemçünân taşı, ağaçı bakırdan. Andan geçdüm, ol hâm gümüş yire irişdüm. Anda her ne kim teferrüc var idi, gördüm. Andan dahı öte vardum, bir yire uğradum. Yiri kızıl altundan, hep ne ki var anda teferrüc eyledüm. Birâz yukaru vardum. Bir kubbe gördüm, kızıl altundan. Kasd kıldum ki anuñ üstüne çıkam, bir âvâz geldi ki: "Küstâhlık eyleme ki, bu ârâ Uçmak yirlerindendir, saña bundan böyle geçmege destür yokdur, yiriñde dur" Ben eytdim: "Dilerin ki yukaru yürüyem, anda ne var görem." Baña eytdiler: "Senüñ ol kadar menziletüñ yokdur ki, aña çıkasın. Velâkin saña Uçmak'dan birâz nasîbüñ var, getürelüm. Tâ kim yiyessin, kıyâmete degin diri kalasın. Ayrık dünyâ nimetlerine muhtâc olmayasın." Ben ol arada her dem ol kubbeyi taaccüb iderdüm ve ol suyu teferrüc eylerdüm. Nitekim ol zâhid dimişdi. Nâgâh bir salkım üzüm gâybiden önümde gördüm. Ol üzüm üç dürlü idi. Bir dânesi yaşıl ve bir dânesi ak ve bir dânesi kızıl. Andan âvâz geldi kim: "Şol üzüm Uçmak üzümlerindendir, al, yi!" didiler. "Ki tâ kıyâmete degin diri kalasın, saña yeter." didiler. "Nîl'ün aslın, menbain gördüñ." didiler. Ben dahı anda oturup ol üzümi yidüm ve ol sudan içdüm ve abdest aldım iki rekat namâz kıldum. Halîfeyi ve zâhidi ve ev issini Tañrı'dan diledüm ve kendümüñ dahı hâcetlerin diledüm. Girü döndüm, ol kuş makâmına geldüm. Ol kuşu girü anda buldum, hemân ol kuşuñ ayağına yapışdum, girü ol âbidüñ makâmına geldüm. Gördüm, âbid dünyâdan nakl kılmuş. Baña eytdi idi kim; "Girü gelicek, beni ölmüş bulasın." didi idi. "Beni kabre kendü elüñle defn eyleğil." Ben dahı anın vasiyyetin yirine getürdüm ve çok ağladım, zârı kıldum, ağlayudurdum. Karşudan bir pîr göründi, karşı vardum, baña eydür: "Varduñ, Nîl'ün menbain gördüñ mi? Tamâm bildüğün gibi baña nişânın eyit." didi. Ben dahı dükelü nişânların haber virdüm. Andan ol pîr bir alma çıkardı yiñinden. Andan latîf alma gördüğüm yoğ-ıdı, baña virdi ve eytdi: "Bu almayı baña zâhid virdi kim, saña degürdem. Uçmak almalarındandır, yi!" didi. "Dünyâ taâmılarından fâriğ olursın." didi. Sundum, ol pîriñ elinden almayı aldum, yidüm. Çünkim boğazımdan aşağa indi, ol üzüm salkımı boğazımdan girü çıkdı, göge uçdı. Nâ-bedîd oldı. Bu pîr baña eydür: "Beni bilür misin?" Ben eytdim: "Bilmezsin." Eydür: "Ben ol'un

⁴ Burada "ben anlatıcı" anlatıma geçilmiştir.

*ki, Âdemi Uçmak'dan çıkardum, hîle ile.” Bu sözi didi ve nâ-bedîd oldı,
aleyhi 'l-la 'ne. Anda çok zârılık eyledüm*

(y.y. 1626: 13b-14b).

Anlatıda, *Kur'an* versiyonuna paralellikler bulunmakla birlikte, her iki eski versiyonda (*Tevrat* ve *Kur'an*'da) çıkış noktası olan yaratılış motifi burada yerini esrarengiz bir yolculuğa bırakmıştır. Eski versiyonlarda yasak ağacın muhatabı olan varlıklar kendi türlerinin ilk örnekleri (*prototipleri*) olarak sunulmuştur. İlk insan (Âdem) ve eşi (Havva) ortak karakterler olmakla birlikte; *Tevrat*'ta “yılan”, *Kur'an*'da ise “şeytan” ilk yalan ve kandırmanın öznesi durumundadır. *Kur'an*'a göre şeytanın ayartması sonucu yasak ağaçtan tadan erkek ve kadın yaptıklarından dolayı bağışlanmak istemiş, Allah da onları bir süre orada yaşayıp ölecekleri yeryüzüne indirmiştir. Ölümlü olmak, bu yasağın çiğnenmesi sonunda insana bir ceza olarak verilmiş olabilir. *Tevrat*'ta cezalandırmanın biçimi bir dizi köken bilgisiyle açıklanmıştır. Kadını ayartan yılan, karnı üstünde sürünecek; erkeğini suçla sevkeden kadın, acılı doğum sancıları çekecek ve kadın sözüne uyan erkek, topraktan zahmetle nimetlenecek, sonunda yine toprağa dönecektir.

Her iki versiyonda yasak ağacın insanı ölümlü kıldığı hakkında birtakım açık ya da örtük bilgiler verilmiştir. Yeni versiyonda şehzadeyi cennet diyarına götüren bir kuştur. Bu kuş masallarda karşımıza çıkan Zümrüdüanka kuşu olmalıdır. Heybetinden irkilen şehzade, kuşun ayağına yapışır, kuş da onu alır acayip ve garayiplerle dolu bir diyara götürür, bırakır. Şehzade burada gezinirken kızıl altından bir kubbe görür. Bir ses şehzadeyi uyarır, çünkü orası cennettir. Aynı zamanda Nil'in kaynağıdır. Kendisine geçit verilmeyen şehzadeye Uçmak yemişlerinden bir salkım “üzüm” gösterilir. Yeşil, ak ve kızıl renklerindeki üç türlü üzümünden yemesi, böylece kıyamete dek diri kalacağı ve dünya nimetlerine ihtiyaç duymayacağı söylenir. Üzümlerden yiyen şehzade tekrar kuşun ayağına yapışır ve yeryüzüne iner. Burada bir pir ile karşılaşır. Ona başından geçenleri anlattıktan sonra, pir kendisine eşi benzeri görülmemiş bir “elma” sunar. Şehzade elmayı yiyince önceden yediği üzümler boğazından çıkarak gökyüzünde kaybolur. Şehzadeyi kandırarak elmayı yediren pir, Âdem'i Uçmak'tan hîle ile çıkarmanın kendisi olduğunu söyleyerek gözden kaybolur.

Sonuç

Tevrat ve *Kur'an*'daki yasak ağaç hikâyesinin görece yeni bir versiyonu sayılabilecek söz konusu anlatıda, şeytanın ayartmasıyla tadılan ağacın (ya da meyvesinin) “elma” olduğu hakkındaki inanışların yaygınlığı teyit edilmektedir. Hikâyede üzümün ebedilik sağlayan bir cennet yemişi, buna karşın elmanın ölümlülük getiren bir meyve olarak sunulması da dikkat çekicidir. Masalarda kahramanları güzel görünüşlü elmalarla kandırarak zehirleyen veya öldüren cadılardan bahsedildiği gibi, günümüzde “elma şekeri” ortak bilinçaltının kandırma arketipi olarak simgelenmiş olmalıdır. Halk arasında yaygın bir inanış olarak şeytan kandırmacasının nesnesi olan elmanın ölümlülükle ilgisi, örneğin, Alevi-Bektaşî geleneğinde Hz. Hüseyin'in şehadeti ve diğer ulu şahsiyetlerin vefatlarıyla bağlantılı olarak anlatılan hikâye ve menkıbelerde karşımıza çıkmaktadır (Daşdemir 2015: 93). Türk halk anlatılarında “elma” motifi her ne kadar çocuk sahibi olmadaki işleviyle karşımıza çıksa da, elmanın kimi anlatılarda ve halk inanışlarında ölüm ve fanilikle ilgili olduğu görülmektedir.

Kaynaklar

- Aydar, Hidayet. (2006). “Adem’in Meyvesi”. *Meyve Kitabı*, (Ed. Emine Gürsoy Naskali, Dilek Herkmen). İstanbul: Kitabevi Yayınları, 83-104.
- Daşdemir, Özkan. (2015). “Alevi-Bektaşî Geleneğinde Elma”. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8/37, 83-97.
- Gürkan, Salime Leyla. (2003). “Yahudi ve İslam Kutsal Metinlerinde İnsan’ın Yaratılışı ve Cennet’ten Düşüş”. *İslâm Araştırmaları Dergisi*. 9, 1-48.
- Kahraman, Ferruh. (2013). “Bir Tefsîr-Kelâm Problemi: Hz. Âdem’in Yasak Ağaca Yaklaşması”. *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, XV/27, 191-226.
- Mardrus, Joseph Charles. (2012). *Binbir Gece Masalları*, 1/1, (Çev. Âlim Şerif Onaran). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Y.y. (1626). *Süleyman Aleyhisselam Hikâyesi*. İstanbul: İstanbul Millet Kütüphanesi, 34Ae Roman 148.
- Y.y. (2000). *Kitabı Mukaddes*. İstanbul: Kitabı Mukaddes Şirketi.
- Yazır, Muhammed Hamdi. (2008). *Hak Dini Kur’ân Dili Meâli*. (Sadeleştirenler: Lütfullah Cebeci, Sadık Kılıç). Ankara: Akçağ Yayınları.
- Bratton, Fred Gladstone. (1995). *Yakın Doğu Mitolojisi*, (Çev. Nejat Muallimoğlu), İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları.